

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКА В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ:

підвищення інформаційної грамотності

громадян

методичні матеріали

ХАРКІВ - 2015

ББК 78.3
Б-59

Бібліотека в суспільстві знань: підвищення інформаційної грамотності громадян : методичні матеріали / Департ. культ. і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; уклад. М.М.Григор'єва, ред. Г.В.Бакаєва. – Харків : ХОУНБ, 2015. – 24 с.

На обкладинці розміщена міжнародна емблема інформаційної грамотності, прийнята ЮНЕСКО

Укладач:	М.М. Григор'єва
Редактор:	Г.В. Бакаєва
Комп'ютерний набір:	М.М. Григор'єва
Комп'ютерна верстка:	М.М. Григор'єва
Відповідальна за випуск:	Н.І. Шостко

© Харківська обласна універсальна наукова бібліотека, 2015

Сучасний інформаційний простір

Людство вступило в етап історії, однією з головних прикмет якого є зміни. Ці зміни докорінно відрізняються від тих, що відбувалися в минулому. Їм властиві: безперервність, стрімкість, тенденція до прискорення, глобальний характер. Вони стосуються всієї планети та практично усіх сфер життя людини та суспільства. Нове суспільство – це суспільство розумової праці, що засноване на застосуванні знань. В новому суспільстві змінюється сам характер праці: розумова праця витісняє фізичну у всіх сферах виробництва. Нове суспільство породжує новий тип економіки – такої, що базується на інформації та знаннях.

У 1959 р. професор Гарвардського університету Даніел Белл, якого вважають класиком соціології, вперше використав термін «постіндустріальне суспільство». Ним визначався соціум, у якому індустріальний сектор втрачає провідну роль, а головною рушійною силою стають наукоємні (високі, тонкі) технології. Концепція **"інформаційного суспільства"** розкрила принципово важливу рису постіндустріального суспільства і збагатила його розуміння, відкрила властивості інформації та її зростаючу роль у житті суспільства. Конкретизацію цієї сутності зробив Пітер Друкер, класик менеджменту, професор ряду американських університетів, який у 1966 р. увів у науковий обіг термін **«суспільство знань»** (knowledge society), що визначає тип економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку. Суспільство знань розглядається як більш високий рівень розвитку інформаційного суспільства, де ставка робиться не просто на інформацію, а на вміння працювати з нею, продукувати нові знання.

Стихійність процесу інформатизації з кінця ХХ ст. почала набувати організованого характеру, коли активізувалася спільна робота міжнародних організацій та різних держав у даній галузі. Найбільш важливими в цьому процесі стали об'єднані зусилля в опрацюванні єдиних підходів та засад, зокрема, на міжнародних

форумах та зустрічах, розповсюдження узгоджених документів: Зустріч лідерів «Великої Вісімки (G8)» в Окінаві та створення Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства, прийнятої 22 червня 2000 р., Всесвітня зустріч на вищому рівні з питань інформаційного суспільства, Женева, 2003 – Туніс, 2005, конференції ЮНЕСКО та публікація Всесвітньої доповіді ЮНЕСКО у 2005 р. «До суспільств знань».

Період переходу від постіндустріального суспільства до інформаційного характеризується інтеграцією світових інтелектуальних сил, створенням комп'ютерних мереж, які акумулюють наукові, економічні, господарські, технічні, культурні і духовні надбання. Інноваційний розвиток усіх сфер науки і виробництва все більше залежить від інформаційних технологій, інформаційного забезпечення, інформація стає найважливішим стратегічним чинником розвитку науки і суспільства.

За Н. І. Гендіною найбільш суттєвими рисами, що характеризують інформаційне суспільство, що еволюціонує у суспільство знань є:

- Інформація та знання – головна перетворююча сила суспільства;
- Інформаційні ресурси – це стратегічні ресурси суспільства;
- Глобальна інформатизація (інформаційно-комунікаційні технології – основа економіки знань);
- Неперервна освіта та здатність до перекваліфікації – умова підвищення соціального статусу людини у суспільстві (освіта протягом життя);
- Залежність від вміння знаходити та адекватно використовувати нову інформацію;
- Швидкий ритм життя та темпи зміни технологій.

Інформація і знання все більше стають третім – разом із матерією та енергією – головним ресурсом суспільства.

Інформаційні ресурси - це продукт інтелектуальної діяльності суспільства; наявні запаси інформації, зафіксованої на певному носії і придатної для її збереження та використання.

Особливістю інформаційних ресурсів є те, що на відміну від інших, по мірі використання вони накопичуються та примножуються,

що призвело до виникнення феномену **інформаційного вибуху** – постійне збільшення швидкості публікації інформації та її об'ємів у масштабах планети. Цей процес має і негативні наслідки – складність пошуку необхідної інформації, надлишок непотрібної інформації (інформаційний шум), фізична та психологічна складність сприйняття людиною великих об'ємів інформації (інформаційне перегруження).

Інформація стала ефективним засобом управління суспільством та особистістю, вона стала також зброєю, що підтверджується існуванням такого поняття, як «інформаційна війна» та реальними її прикладами.

Перехід інформації в розряд найважливіших універсальних категорій суспільного розвитку, зростання обсягів інформації, інформатизація суспільства, розвиток інформаційної техніки і технології, становлення інформаційного суспільства стали основними чинниками, що вплинули на виникнення феномена **інформаційної культури**, а також таких понять, як «інформаційна грамотність», «інформаційна компетентність», «медіаграмотність», усвідомленню необхідності їх розвивати. Інформаційна культура відіграє значиму роль у суспільстві – як спосіб протистояння інформаційним війнам, інформаційному маніпулюванню, інформаційним стресам. Це досягається шляхом пізнання сутності та наслідків цих явищ, оволодіння практичними навиками пошуку та роботи з інформацією, захисту від непотрібної інформації.

Розширення обсягу інформаційних ресурсів, широке застосування різноманітних засобів для їх збереження та передачі посилює значення вміння їх використовувати. Адже проблема доступу до інформації в електронну еру ще більше загострюється. Нині користувачі поставлені перед проблемою: де і як шукати необхідну інформацію.

Принципово змінене інформаційне середовище, з одного боку, дає можливість будь-якому окремому користувачу завдяки підключенню до мережі Інтернет вести інтерактивний пошук, задовольняти особисті інформаційні потреби, з іншого – інтенсивний розвиток електронних інформаційних ресурсів призводить до ускладнення знаходження необхідної інформації. На запити

користувачів пошукові системи мережі Інтернет видають часом сотні тисяч посилань, які тільки формально відповідають сформульованому пошуковому припису, а не реальній інформаційній потребі користувача. Неупорядкованість, стихійність розвитку мережі Інтернет спонукає кожного дослідника самотійно обстежувати інформаційне середовище або користуватися послугами посередників (інформаційних брокерів), які надають відповідні послуги. Тому зростає роль бібліотеки як найбільш доступної інституції та бібліотекаря (бібліографа) як інформаційного посередника.

Отже, крім довідкового обслуговування та інформаційного забезпечення, бібліотеки нині повинні навчати користувачів пошуку інформації та роботі з нею. І це стосується не тільки інформації, що присутня в бібліотеках у вигляді видань, а і ресурсів Інтернет. Тобто наразі інформаційна грамотність охоплює широке коло питань, великий вплив на її зміст має розвиток електронних інформаційних засобів та ресурсів.

Складові інформаційної грамотності на сучасному етапі

У бібліотеках традиційним є навчання бібліотечно-бібліографічній грамотності – комплекс знань, умінь і навичок читача, що забезпечують ефективне використання довідково-бібліографічного апарату та фонду бібліотеки. Це знання про структуру бібліотечного фонду, склад бібліотечних каталогів, картотеки бібліографічних посібників, правила користування бібліотеками; уміння знайти в бібліографічних посібниках, каталогах і картотеках необхідні джерела інформації та оформити читацьку вимогу на них; знання асортименту існуючих інформаційних продуктів і послуг, наявних не тільки в даній бібліотеці, а й державній системі бібліотек. Крім того, для науковців та студентів необхідним є навчання основним правилам пошуку та збору інформації в межах своєї галузі та в суміжних галузях, прийомам переробки інформації (тезування, конспектування, анотування, реферування), способам організації особистих картотек та досьє, методам аналізу складу та структури документального потоку з проблем дослідження чи розробки.

Застосування комп'ютерних технологій диктує новий підхід до визначення інформаційної культури особистості, розширення предметного поля. Посилення ролі інформаційної культури в структурі діяльності сучасної людини визначається наступними факторами: різким збільшенням обсягів інформації, обумовленим прискореними темпами розвитку науково-технічного прогресу; неминучим розсіюванням інформації, викликаним диференціацією та інтеграцією сучасної науки; швидким старінням знань у зв'язку зі зміною наукових та соціальних парадигм. Для кожної людини стає необхідним самостійно вміти розробляти стратегію збору та відбору необхідної особисто йому інформації. Інформаційна культура сьогодні вимагає від сучасної людини нових знань і вмінь, особливого стилю мислення, що забезпечують необхідну соціальну адаптацію до змін і гарантують гідне місце в інформаційному середовищі.

Інформаційна культура особистості – одна із складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду та системи знань та вмінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність по оптимальному задоволенню індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних засобів.

На рівень інформаційної культури людини впливають безліч факторів (наприклад, виховання, соціальне оточення, освіта, професійна діяльність). Людина з розвиненою інформаційною культурою характеризується як особистість, що володіє цілим комплексом знань і умінь: вміння грамотно формулювати свої інформаційні потреби і запити; здатність ефективно і оперативно здійснювати самостійний пошук інформації за допомогою як традиційних так і нетрадиційних, в першу чергу, комп'ютерних пошукових систем; вміння раціонально зберігати і оперативно переробляти великі потоки і масиви інформації; знання норм і правил «інформаційної етики».

Вона формується за допомогою набуття конкретних знань, умінь, навичок, існування яких у людини можна назвати інформаційною грамотністю.

Сутність **інформаційної грамотності** на сучасному етапі можна визначити як комплекс наступних знань, умінь і навичок:

1. Володіння навичками інформаційного пошуку, формулювання та реалізація пошукових завдань.
2. Володіння бібліотечно-бібліографічними знаннями.
3. Вміння оцінювати інформацію та її джерела.
4. Знання принципів використання, переробки інформації стосовно власних завдань.
5. Вміння користуватися комп'ютером (офісні та спеціалізовані програми, електронна пошта).
6. Вміння користуватися мережею Інтернет (пошук інформації; дистанційне навчання, спілкування, публікація власної інформації, корисні сервіси та ін.).
7. Знання принципів інтелектуальної власності.
8. Уявлення про безпеку інформації та комп'ютерну безпеку.
9. Розуміння психологічних особливостей споживання інформації, «інформаційна гігієна».

СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ		
Отримання інформації	Оцінювання інформації	Використання інформації
Користувач відбирає інформацію раціонально та ефективно	Користувач оцінює інформацію критично та компетентно	Користувач застосовує інформацію доцільно та творчо

Рівень інформаційної грамотності оцінюється швидкістю та якістю роботи з інформацією; володіння вищезазначеними знаннями сприяє його підвищенню.

Низький рівень призводить до нераціональної поведінки користувачів, зниження ефективності діяльності. Наприклад, можна виділити такі тенденції поведінки в електронному інформаційному просторі:

- користувач погано розуміє свої інформаційні потреби, тому йому складно виробити певну стратегію пошуку інформації;
- користувач воліє виражати запит побутовою мовою, аніж підшукувати ефективні ключові слова;

- недостатність розуміння сутності та можливостей Інтернету, у результаті пошукові системи, як правило, одна, стають для користувача основними шляхами пошуку;

- користувачі не вважають ресурси, підтримувані бібліотеками (науковими та освітніми організаціями, владою), інформативними (або не знають про них), і тому користуються тільки інтернет-пошуковиками, які пропонують знайомі й прості рішення для задоволення їхніх дослідницьких потреб. Тоді як рівень якості інформації, що надають такі організації, дуже високий;

- висока швидкість пошуку й велика кількість отриманої інформації означає нестачу часу на оцінку її релевантності, точності або вірогідності;

- на перегляд знайденої інформації приділяється менше часу, ніж на її пошук;

- одержавши довгий список результатів пошуку, користувач зазнає труднощів при оцінці релевантності знайдених матеріалів і роздруковує сторінки, лише швидко їх переглядаючи;

- пошук інформації по горизонталі: "зняття вершків" - поведження, при якому користувач переглядає пару сторінок наукового сайту, не читаючи всього повідомлення, а з деяких фраз, речень намагається отримати потрібну інформацію;

- користувачі майже не читають он-лайн в традиційному розумінні цього слова. Час, що використовується на перегляд сайтів електронних книг чи статей, у середньому від чотирьох до п'яти хвилин. Користувачі енергійно переглядають контент по заголовках, змісту та короткій анотації, щоб швидко одержати відповідь на питання. Особливо це стосується значних за обсягом та складних за сприйняттям текстів;

- поведження «хом'яка»: у користувачів досить розвинений «хапальний рефлекс». Вони завантажують весь контент, що хоч якось стосується запиту, особливо, якщо він безкоштовний. При чому завантажений контент не завжди прочитується.

Поняття інформаційної грамотності тісно пов'язане з поняттям «медіаграмотність». Слово «медіа» - це скорочений варіант англійського «communication media» - засоби комунікації. Поняття «медіа» включає в себе широкий спектр засобів комунікації, які

служать передачі різного роду контенту від джерела інформації до його одержувача. Це і твори мистецтва у формі книги, картини, кінофільму, і реклама у всіх її проявах, і теле- чи радіопроеграма, це - публічний виступ, офіційний документ, поштова листівка, зашифроване послання, SMS-повідомлення, або складний мультимедійний текст мережевого ЗМІ. Словом, медіа - це будь-які канали доставки контенту. Часто, вживаючи слово «медіа», мають на увазі засоби масової інформації - мас-медіа. Можна стверджувати, що медіа особливим чином організують процес сприйняття інформації, що залежить від цілей власників медіа-компаній (політичні, економічні, рекламні, формування громадської думки і певних стереотипів). Медіаграмотність означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, свідомо сприймати й критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи й типи контролю, які вони культивують.

Роль бібліотек у підвищенні інформаційної грамотності громадян

Для того, щоб бути потрібною, сучасна бібліотека повинна пропонувати користувачеві більш розширені програми навчання інформаційної грамотності – не тільки бібліотечно-бібліографічні знання та основи користування комп'ютером, а і навчання пошуку інформації в Інтернет. Адже зараз усе більше з'являється повнотекстових ресурсів відкритого доступу, цінних для користувачів. Їх організують національні та наукові бібліотеки, вищі навчальні заклади, органи державної влади, інші організації та особи.

Існують ресурси, що можуть бути корисними для широкого кола користувачів (наприклад, інтернет-часописи, сайти і бази даних органів влади). Інші – спеціалізовані, призначені для певних груп користувачів. Доцільно виділити пріоритетні групи серед користувачів бібліотеки і цілеспрямовано вести роботу з виявлення таких ресурсів та інформування зацікавлених користувачів. Також необхідна робота з індивідуальними потребами.

Оформлюються результати виявлення у вигляді списків, каталогів або путівників (повнотекстових, реферативних, бібліографічних баз даних, періодичних видань, спеціалізованих сайтів) за певною тематикою або галуззю знань; використовуються під час проведення заходів з підвищення інформаційної грамотності або індивідуальних консультацій. Створюючи такі списки, можна вміщувати детальну інформацію про головні характеристики ресурсів, такі як: назва, дані про виробника, тип, зміст, предметна галузь, обсяг, ретроспектива, мова документів, види документів, можливості доступу та використання.

З метою підвищення інформаційної грамотності громадян в бібліотеці пропонуємо використовувати такі **форми** навчання:

- тренінги з інформаційної грамотності (компетентності)
- курси «Основи інформаційної культури»
- школа інформаційної грамотності
- День інформації
- День фахівця
- День інформаційної культури
- індивідуальні консультації

Пропонуємо примірну класифікацію **форм**:

За часом:

- одноразові
- у складі інших заходів
- періодичні
- курсові

За рівнем складності :

- основи
- для користувачів, що володіють комп'ютером та бібліотечно-бібліографічними знаннями

За категоріями користувачів:

- універсальні для всіх категорій
- спеціальні навчальні курси або одноразові заходи для певних груп (відбір за професією, віком, родом діяльності та зацікавленнями наприклад, для вчителів певного предмету, тих, хто цікавиться певною наукою, школярів, студентів,

спеціалістів сільського господарства, квітників, медиків, тих, хто займається рукоділлям).

Для підготовки заходу необхідно:

1. Визначити категорію користувачів, форму проведення заходу, тематику.
2. Окреслити коло тем, що будуть розглядатися.
3. Ознайомитися з предметною областю (тема, галузь знання, якщо для спеціалістів).
4. Окреслити потрібні ресурси мережі, вивчити інформаційне наповнення сайтів та порталів, що можуть бути корисні певним групам користувачів (можливо такі підбірки вже є).
5. Скласти програму та текст лекції.

Додатково можна:

- скласти анований список ресурсів, дайджест електронних публікацій з певної теми (якщо це тематичний захід);
- зробити мультимедійну презентацію, що ілюструватиме лекцію;
- розробити вправи для практичного закріплення, тестування (онлайн-тестування за допомогою Google Forms - https://www.google.com/intl/ru_ua/forms/about/).

План підвищення інформаційної грамотності користувачів на рік може виглядати наступним чином:

Форма	Категорія користувачів	Терміни
Тренінг «Основи інформаційної грамотності»	для школярів 10-11 класів	2-4 год, 1 раз на рік
Школа інформаційної грамотності	для всіх бажаючих користувачів	1-5 днів, по мірі набору групи
День інформаційної культури «Правила особистої безпеки під час користування мережею Інтернет»	для широкого кола	1-2 год., до певної дати

День фахівця	Група із спец. інформ. потребами – українська мова і література	2 год., 1 раз на рік
Індивідуальні консультації	для всіх бажаючих користувачів	На вимогу

Заходи можуть бути приурочені до таких дат:

15 січня – День Вікіпедії. В цей день 2001 року стала доступною перша версія Вікіпедії. Щороку вікіпедисти різних країн святкують річницю з дня створення Вільної енциклопедії — Вікіпедії. В Україні це свято вперше широко відзначалося 2011 року.

30 січня – День української Вікіпедії. Перша стаття — «Атом», створена 30 січня 2004 року. Пізніше, 4 квітня 2004 року було офіційно активовано український мовний розділ Вікіпедії.

Лютий, другий вівторок – День безпечнішого Інтернету (англ. Safer Internet Day) - був запроваджений у 2004 за ініціативою європейських некомерційних організацій European SchoolNet та Insafe (Європейська мережа безпечного Інтернету). Цього дня в багатьох країнах світу обговорюються: шляхи безпечного використання молоддю Інтернету, питання інтернет-етики, загрози протизаконного контенту.

15 лютого – День створення першого електронного комп'ютера. Цього дня 1946 року було офіційно оголошено про створення першого в світі реально працюючого електронного комп'ютера ENIAC (англ. Electronic Numerical Integrator and Computer).

4 квітня – Міжнародний день Інтернету. У 1998 році католицька церква офіційно визнала всесвітню мережу та призначила заступника - святого Ісидора Севільського, покровителя учнів та студентів, який створив першу в історії енциклопедію «Etymologiae» в 20 томах; уперше застосував систему перехресних посилань, яка віддалено нагадує гіперпосилання, використовувані в мережі.

23 квітня – Всесвітній день книги та авторського права відзначається починаючи з 1996 року. Свято було проголошено на 28-й сесії ЮНЕСКО 15 листопада 1995 року з метою просвіти, розвитку усвідомлення культурних традицій, а також з урахуванням того, що

книги є найбільшим засобом поширення знань, найбільш надійним способом їх збереження.

26 квітня – Міжнародний день інтелектуальної власності. Дату встановлено у вересні 2000 на засіданні Генеральної асамблеї Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) в день заснування організації. ВОІВ сприяє охороні та розвитку інтелектуальної власності у всьому світі. Об'єктами інтелектуальної власності є: авторські та суміжні права, право промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, товарні знаки), фірмові та комерційні найменування, сорти рослин та породи тварин та ін.

17 травня – Всесвітній день інформаційного суспільства. Свято встановлено Генеральною асамблеєю ООН у 2006 році.

8 вересня – Міжнародний день грамотності. Відзначається за ініціативи ЮНЕСКО починаючи з 1966 року. Мета запровадження - привернути увагу суспільства, збудити інтерес і досягти активної підтримки зусиль, спрямованих на розповсюдження грамотності

Жовтень, останній понеділок – Всесвітній день бібліотек, відзначається з 1999 року за ініціативою ЮНЕСКО.

26 листопада – Всесвітній день інформації. Свято ініційовано Міжнародною академією інформатизації, встановлено на першому Міжнародному форумі інформатизації і відзначається з 1994 року.

30 листопада – Міжнародний день комп'ютерної безпеки (Міжнародний день захисту інформації). Започатковано у 1988 році американською Асоціацією комп'ютерного обладнання. Мета - нагадати всім про необхідність захисту комп'ютерної інформації та звернути увагу виробників і користувачів обладнання та програмних засобів на проблему безпеки.

2 грудня – Міжнародний день комп'ютерної грамотності. Започаткований в 2001 році в Індії, з тих пір поширився в інші країни.

Додаток 1**Примірна програма курсу «Основи інформаційної культури» (для користувачів бібліотек, що володіють основами користування комп'ютером та Інтернет)**

	Тема	Приблизна витрата часу
	День 1	
	Вступ. Роль інформації в сучасному суспільстві.	15 хв
	Тема 1. Документ як основний засіб фіксації інформації, види документів (опублікований, неопублікований; первинний, вторинний). Видання, основні види (за матеріальною конструкцією, цільовим призначенням та ін.). Структура та елементи книжкового та газетно-журнального видання.	2,5 год
	Тема 2. Інформаційні потреби та інформаційний пошук. Типи інформаційно-пошукових завдань.	1 год
	День 2	
	Тема 3. Мережа бібліотек України, їх типи, призначення. Інформація про ресурси конкретної бібліотеки: структура, фонди, послуги. Пошук інформації та документів в бібліотеці (довідково-бібліографічний апарат, алгоритми пошуку).	2,5 год
	Тема 4. Бібліографічний опис джерел інформації. Структура бібліографічного запису. Складання бібліографічного списку.	1,5 год

	День 3	
	Тема 5. Пошук інформації в Інтернет. Стратегії пошуку, пошукові сайти, корисні програми та сервіси.	1,5 год
	Тема 6. Мережеві інформаційні ресурси України. Пошук в електронних базах даних.	1,5 год
	Практичне заняття «Пошук інформації в Інтернет»	40 хв
	День 4	
	Тема 7. Авторське право. Використання об'єктів, що охороняються авторським правом.	1 год
	Тема 8. Способи інтелектуальної роботи із текстом документа: план, цитата, конспект, тези, резюме, анотація, реферат.	2,5 год
	День 5	
	Тема 9. Оцінка інформації та її джерел.	30 хв
	Практичне заняття «Пошук інформації в Інтернет»	1 год
	Тема 10. Особиста безпека в Інтернеті.	1,5
	Тема 11. Психологічні особливості споживання інформації, «інформаційна гігієна».	30 хв

Матеріали до курсу «Основи інформаційної культури» для користувачів бібліотек

Вступ. Роль інформації в сучасному суспільстві.

Інформаційне суспільство та суспільство знань. Концепція «освіта впродовж всього життя». Інформаційний вибух. Інформаційні ресурси.

Тема 1. Документ як основний засіб фіксації інформації, види документів. Видання, основні види. Структура та елементи книжкового та газетно-журнального видання (апарат видання).

Визначення поняття «документ», види (опублікований, неопублікований; первинний, вторинний). Визначення поняття «видання», види видань за ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення.» (за матеріальною конструкцією, цільовим призначенням та ін.). Бібліографічні та реферативні видання, їх значення. Орієнтуючі елементи видання (основний, додатковий, допоміжний тексти; елементи апарату видання: титульний аркуш, вихідні відомості, довідково-пошуковий, науково-допоміжний, бібліографічний апарати).

Тема 2. Інформаційні потреби та інформаційний пошук. Типи інформаційно-пошукових завдань.

Інформаційна потреба, інформаційний інтерес, інформаційний запит. Інформаційний пошук (документальний, бібліографічний). Пошуковий образ документа, пошуковий образ запиту. Властивості пошуку: релевантність та пертинентність. Типи пошукових запитів: адресний, фактографічний, тематичний, бібліографічне уточнення.

Тема 3. Мережа бібліотек України. Інформація про ресурси конкретної бібліотеки. Пошук інформації та документів в бібліотеці.

Система бібліотек України, типи бібліотек та їх призначення. Структура, фонди, послуги конкретної бібліотеки. Довідково-бібліографічний апарат, алгоритми пошуку за різними типами пошукових запитів.

Тема 4. Бібліографічний опис джерел інформації. Структура бібліографічного запису. Складання бібліографічного списку.

Бібліографічний опис, його значення, методика опису за автором, назвою, багатотомників, аналітичний опис. Структура бібліографічного запису: опис, шифри бібліотеки, класифікаційні індекси, ключові слова. Правила складання бібліографічних списків.

Тема 5. Пошук інформації в Інтернет. Пошукові сайти, корисні програми та сервіси.

Інструменти пошуку в Інтернет: браузер, додатки до браузера. Засоби пошуку інформації: тематичні каталоги ресурсів, пошукові системи, метапошукові системи. Особливості різних пошукових систем. Налаштування пошуку, розширений пошук, пошукові оператори. Можливості пошуку в Google. Сервіси збереження корисних посилань. Новинні агрегатори. Соціальні мережі як інструмент пошуку інформації.

Тема 6. Мережеві інформаційні ресурси України та світу. Пошук в електронних базах даних.

Мережеві інформаційні ресурси України та світу: електронні текстові та мультимедійні бібліотеки, бібліографічні та реферативні бази даних, електронні каталоги бібліотек. Інформаційні ресурси на сайтах найбільших бібліотек України. Особливості пошуку в електронному каталозі.

Практичне заняття «Пошук інформації в Інтернет»

Запропошуйте користувачам виконати складний інформаційний пошук за допомогою пошукової системи Google або Яндекс, наприклад: новини за останній день за актуальною темою, прайс-лист книжкового магазину (або іншого) в форматі excel, наукову статтю з певної теми.

Тема 7. Авторське право. Використання об'єктів, що охороняються авторським правом.

Об'єкти, що охороняються авторським правом: твори у галузі науки, літератури і мистецтва (літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого

характеру (книги, брошури, статті тощо); фотографічні, аудіовізуальні та ін). Використання цих об'єктів згідно Закону України «Про авторське право та суміжні права». Авторське право в Інтернет.

Тема 8. Способи інтелектуальної роботи із текстом документів:

план, цитата, конспект, тези, резюме, анотація, реферат.

Згортання інформації, здійснюване при записі прочитаного: план, виписки, конспект, цитати, тези, реферати, анотації, резюме. Правила створення, основні вимоги.

Тема 9. Оцінка інформації та її джерел.

Головні критерії оцінки інформації для навчальних та наукових потреб: релевантність, достовірність, актуальність. Визначення достовірності повідомлень засобів масової інформації. Характеристики джерела інформації: власники джерела та їх мотиви, надійність, авторитет, відкритість, наявність інформації про джерело.

Практичне заняття «Оцінка інформації в Інтернет»

Запропонувати оцінити обране повідомлення засобів масової інформації, відповівши на такі питання:

1. Хто є власником сайту, де розміщена інформація (організація або особа, країна походження, відповідальні за контент – автори, редактори та інші особи; контакти, партнери, інформація про діяльність)?
2. Звідки взято інформацію (хто повідомив, джерела)?
3. Хто є автором повідомлення?
4. Де в тексті факти, а де думки автора? Перевірити факти за допомогою інших джерел.
5. Чи немає в тексті слів, що повторюються багаторазово, реклами?
6. Чи немає перебільшеної сенсаційності, впливу на емоції?
7. Чи відповідає інформація здоровому глузду?
8. Коли було опубліковано повідомлення (якщо зазначено)?
9. Унікальність або достовірність зображень (перевірити через пошук зображень в Google).

Тема 10. Особиста безпека в Інтернеті

Шпигунські та вірусні програми. Антивіруси та брандмауери. Як правильно зберігати інформацію, щоб уникнути втрати даних. Особисті дані при спілкуванні у соцмережах та інших сайтах.

Тема 11. Психологічні особливості споживання інформації, «інформаційна гігієна».

Інформаційний шум, надлишок інформації. Негативний інформаційний вплив, маніпуляція. Комп'ютерне та інтернет-залежність. Попередження негативного впливу інформації на здоров'я людини.

Рекомендовані джерела

1. Google Світ пошуку [Електронний ресурс] / Google. – Режим доступу: <http://www.google.com/intl/uk/insidesearch/> .
2. Microsoft Digital Literacy [обучающие курсы и тесты по цифровой грамотности] [Электронный ресурс] / Microsoft. – Режим доступа: <https://www.microsoft.com/ru-ru/DigitalLiteracy/gettingstarted.aspx> .
3. Оп-ляндія: безпечна веб-країна [інтерактивний курс з інтернет-безпеки для дітей] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://disted.edu.vn.ua/media/bp/html/etusivu.htm> .
4. Безпека інформації [веб-сайт] / Інститут масової інформації. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/bezpeka/> .
5. Безпека інформації [Електронний ресурс] : навчальний посібник. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/bezpeka/spravochnik-po-bezopasnosti/>.
6. Видання. Основні види: Терміни та визначення : ДСТУ 3017-95 . – Київ : Держстандарт України, 1995 . – 45 с. – Доступ також в Інтернет: <http://www.chytomo.com/standards/vydannya-osnovni-vydy-terminy-ta-vyznachennya-dstu-301795>.
7. Гра «Медіазнайко» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/Game/index.html> .
8. Гречихин А. А. Библиографическая эвристика [Электронный ресурс] : учебник. – М., 2001. – Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books2/BibliogEvrlist/index.htm> .

9. Гуменюк Л. Практична медіаграмотність : посібник для бібліотекарів [Електронний ресурс] / Б-ка масової комунікації та медіаграмотності Академії української преси ; Л. Гуменюк ; В. Потапова. – 2015. – Режим доступу: <http://aup.com.ua/books/mbm/> .

10. Довідково-бібліографічне обслуговування читачів [Електронний ресурс] : метод. реком. / Харків. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. Л. О. Сашкова. – Х. : ХОУНБ, 2014. – 23 с. – Режим доступу: <http://library.kharkov.ua/libdruk/LibKh-00000000163.pdf> .

11. Журнал «Дети в информационном обществе» [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://detionline.com/journal/numbers/21> .

12. Інформаційна культура користувачів [Корисні посилання, Методико-бібліографічні видання, Розробки бібліотечних занять] / Національна бібліотека України для дітей. –Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=6619> .

13. Інформаційне суспільство в Україні: основоположні документи, законодавство, статті, новини, посилання [Блог]. – Режим доступу: <https://informationsociety.wordpress.com> .

14. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів : навч. посібник // Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – Київ, 2006. – 334 с. – Доступ також в Інтернет: http://www.big-lib.com/book/78_Naykova_obrobka_dokumentiv .

15. Медіаосвіта і медіаграмотність [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.medialiteracy.org.ua/> .

16. Мигович С. М. Інформаційна компетентність – необхідна умова використання комп'ютерних технологій в освіті [Електронний ресурс] / С. М. Мигович. – Режим доступу: http://www.mnau.edu.ua/files/02_02_01_10/mygovich/2012-mygovich-iknuvmt.pdf.

17. Моргенштерн И. Г. Занимательная библиография / И. Г. Моргенштерн, Б. Т. Уткин. – 2е изд., испр. и доп. – М.: Кн. палата, 1987. – 255 с.

18. Навчальні курси [Проект "Відкритий світ інформаційних технологій" (Information Dissemination and Equal Access, скорочено IDEA) в Україні] [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://idea-ukraine.ph-int.org/study/>.

19. Паршукова Г. Б. Современные технологии информационного поиска в профессиональной деятельности / Г. Б. Паршукова. – Новосибирск, 2004. – 177 с. – Доступ также в Интернет: <http://dispace.edu.nstu.ru/didesk/file/get/171831> .

20. Паршукова Г. Б. Методика поиска профессиональной информации [Текст] : учебно-методическое пособие для вузов / Г. Б. Паршукова. – СПб. : Профессия, 2008. – 224 с.

21. Проект «Про Интернет» [спрямований на підвищення цифрової компетентності учнів українських шкіл] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prointernet.in.ua/about> .

22. Секрети ефективного пошуку у Google та Yandex [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/aleechka/8-google-yandex> .

23. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – [Чин. від 2007-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Національний стандарт України). http://www.library.ukma.edu.ua/fileadmin/documents/Bibliography/DSTU_GOST_7.1_2006.pdf.

24. Тренінг "Критичне оцінювання ресурсів інтернету" для вчителів і учнів [методичні матеріали] [Електронний ресурс] / Intel Навчання для майбутнього. – Режим доступу: [http://wiki.iteach.com.ua/Тренінг_\"Критичне_оцінювання_ресурсів_інтернету\"_для_вчителів_і_учнів](http://wiki.iteach.com.ua/Тренінг_\) .

25. Учебный курс «Авторские права в цифровом пространстве» [Электронный ресурс] / Корпорация Microsoft. – Режим доступа: <https://www.microsoft.com/rus/education/ipr/> .

26. Эффективный поиск в Интернет 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.slideshare.net/lavrov/2012-11559690?qid=e04d4486-bf58-4245-bbb3-a24a2e7e20a8&v=default&b=&from_search=5 .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дулатова А. Н. Информационная культура личности : учеб.-метод. пособие / А. Н. Дулатова, Н. Б. Зиновьева. – Москва, Либерей-Бибинформ, – 2007. – 176 с.
2. Кюблер Х.-Д. Міфи про суспільство знань : [перекл. з нім] / Ханс-Дітер Кюблер. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 264 с.
3. Лау Х. Руководство по информационной грамотности для образования на протяжении всей жизни : Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning / IFLA ; Хесус Лау ; пер. с англ. Т.Сорокиной. – МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2006. – Режим доступа: <http://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-ru.pdf>.
4. Лоу Д. Библиотеки в цифровую эпоху: воплощая будущее [Доклад на заседании «Перспективы на 2020 год: планы инноваций, сервисы и инструменты» в ходе 77-й Генеральной конференции ИФЛА (13–18 авг. 2011 г., Сан-Хуан, Пуэрто-Рико)] [Электронный ресурс] // Науч. и техн. б-ки. — 2012. — №5. — Режим доступа : <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2012&num=5&art=9>.
5. Мельник О. Л. Інформаційне суспільство та суспільство знань – становлення та розвиток понять / О. Л. Мельник // Вісник Нац. технічн. ун-ту України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – К. : ІВЦ "Політехніка", 2007. – № 2 (20), Ч. 2. – С. 57-60.
6. Мигович С. М. Інформаційна компетентність – необхідна умова використання комп'ютерних технологій в освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mnau.edu.ua/files/02_02_01_10/mygovich/2012-mygovich-iknuvmt.pdf.
7. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / [Н. И. Гендина,

Н. И. Колкова, И. Л. Скипор, Г. А. Стародубова]. – Москва, 2002. – 288 с.

8. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів : наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського ; упоряд. А.І. Рубан. – К., 2005. – 117 с. – Доступ також в Інтернет: <http://www.dnpb.gov.ua/id/374> .